

К л а с и к а   у к р а ї н с ь к о ї   л і т е р а т у р и

Федькович О. Ю.

ЛЮБА-ЗГУБА

“Відкрита книга”

2012

Ф е д ь к о в и ч

О с и п - Ю р і й А д а л ь б е р т о в и ч

1834 – 1888

Повість

I

Нічо так чоловікові віку вже не укоротає, як та любач'. [1]
Хто не вірить, най лиш слухає, що розказуватиму...

У нашім селі, знаєте, чинять два храми в рік - один на зимні Николи, [2] а другий на весні.

Зимні Николи, як здорові знаєте, припадають серед Пилипівки: скрипку не можна навіть зачепити, а за танець і не говорім таки нічо; бо якби панотець узнали, то би й до церкви не пустили, не то що.

А парубкам та дівкам що за храм без музики? - Але нащо вам казати, коли самі здорові знаєте. От тому ж тото [3] сидять собі наші легіні [4] та дівки на зимні Николи красенько дома та дозирають хати, а стариня сама собі здоровенька храмує. Як же зато дасть Бог дочекати весних [5] Николів, то вже стариня сидить дома, а молодіж пускають у храм.

От тому ж тото назвали у нас зимній храм чесний, а весняний красний. Та й недурно його так і прозвали, - хто хоче видіти охоту та красу, то най лиш приходить до нас у красний храм. Скучно йому чей не буде, бо цілі молоді гори тут вам зляжуть, як би їх вітер змів. Але що вам казати, коли навіть і з лядського боку [6] легіні приходять. А хороші

---

[1] - Люба' - любов, кохання.

[2] - Через те, що храм тягнеться декілька днів (річне свято, як ось Великдень - Великодні святки, Різдво - Різдв'яні святки), то й Гуцули вживають тут множини.

[3] - Редуплікована (здвоєна) форма - то.

[4] - Парубки (мадляр.).

[5] - Весняних.

[6] - Лядський бік - Галичина, волоський бік - Буковина; Гали-

тоті галицькі легіні, хороші! Лиш стань та дивися.

Від нас знов ходжують аж до шістьох сіл на храми - ходять до Сергіїв, у Плоску, до Тораків, до Киселиців, у Дестинець і у Довгополе, - ба декотрі ходять аж у Шипіт або тяр [7] аж у Молдовицю. [8] Та й ніщо уже й казати, скрізь нас так красно та чесно приймають, що дай Боже лиш усім добрим людям так! Ми знов за того стараємось, аби й їх так повеличати, як вони до нас прийдуть, або ще й ліпше; бо Сторонець, [9] знаєте, перше село на всі буковинські гуцули, та ми не хотіли б сорому набратися, а ми - парубки - вже й тільки ні.

Тому тото мій брат, бувало, - він був старшим парубком у селі, - скоро прийде неділя перед красним храмом, скличе з церкви всіх легіні в до себе та дає їм порядок: ти, Федоре, каже, підеш з тими против довгопільців, а ти, Андрію, знов з тими підеш мені встріть дехтинецьким, і так далі, - так вам уже розпаює красно, що другий і з письма так не удав би, поки світа. А сам уже старається про базар: базарисько в нас страх велике, то він як накаже підпарубочні, так його й обтичуть молодими смерічками [10] та всіляким бросом, [11] що аж любо дивитись, а стежечки вам починять, стежечки! - хоть най царівна проходжається, не сором.

Жидів з оковитими [12] горівками позаповідає вам аж з Вижниці, а музику заповість вам місяцем уже наперед аж чан дражнять іще буковинські гуцули Сусиками тому, що вони вітаються словами: "Слава Ісусу Христу", а такого вітання буковинці не знають.

[7] - Навіть (ром.).

[8] - Все це села вижницького повіту на Буковині; Шипіт і Молдовиця належали перед війною до кімпольонського повіта.

[9] - Сторонець-Путивлів - місце вродження Федьковича.

[10] - Те, що по моск. - піхта.

[11] - Зелене, май.

[12] - Aqua vitae.

зо самої Глиниці [13] або тяр аж із Сочави, що як вам потягнуть смиками, то серденько лиш як на ниточці дригає.

От дасть Бог діждати й храму. Парубки вже знають свою службу: ще до опівночі повстають, повибричуються, поприбираються, як лицарі, плоски [14] в дзьобні, [15] колачі в бесаги, [16] посідають собі на гарні сідлані коники та гайда зустрічати сторонське парубоцтво, як уже там від брата розказ мали.

А брат вам убереться в кармазин, кресаню [17] з полами насуне на чоло, порошниці, удвоє через плечі, так і сіяють: а пістоlet аж четверо засадить за ремінь та й стане собі кінець суток, [18] як наvertsється д' церкви, аби тут сторонських парубків ще раз та ще краще привітати.

Коло брата стоять чотири післанці для його нотріби, два знов післанці стоять кіньми з сього і з того боку села, аби дати знати, як буде надходити славне парубоцтво, а два післанці стоять на цвинтарних дверях з мальованими фляшками, аби частувати кожного та кожного парубка, котрий ступить через поріг. Така вже, бачите, у нас установа. А ще вам скажу, що тоті чотири післанці, що стоять з братом, називаються стрільці; бо вони мають таку службу, що скоро яка сторонська дівка надійде, так вони їй зараз на віват мають стріляти, відтак [19] відводять її два аж у цвинтар, а тут чекає вже моя старша сестра та веде у церкву святу,

---

[13] - Глиниця - село під Черпівцями, заселене осілими Циганами, дуже добрими музиками.

[14] - Пласката (деревляна) пляшка.

[15] - Дзьобня, дзьобенька - гарна вовняна торбинка, яку носять на крайках почерез плечі.

[16] - Мішки на дорогу, їх буває два; звисають вони зверху на коневі по обох боках.

[17] - Широкий повстяний (чорний) гуцульський бриль.

[18] - Вузька доріжка, вуличка.

[19] - Опісля.

де знов середуца сестра жде, аби її красно де постановити.

Кінець села, чути, стріляють; се вже йдуть парубки. Музика там стоїть з одним післанцем, а друга з другим, - бо ми, бувало, усігди [20] по дві музиці кличемо, - зачинають відгравати на пригіст; [21] а жид, що стоїть з двома непочатими барилками при братові, то лиш усміхається, клятий, бо знає, що так і з порожніми бербеницями [22] верне домів! [23]

Приїдуть парубки. Брат їм клониться, вітає мальованими порційками та й провадить у Божий дім. Тут аж чи не сім попів а восьмий дякон соборну службу правлять. Господи! - а дяків таки й не рахуй, такого понасходилося, та як вам разом усіма заспівають, то аж якось страх слухати.

Церква в нас красна дуже та убрана: образи святі всі під золотом та під сріблом, лиш затілько хіба, що тісно, - таки тісно, що в храму лиш стариня та дівчата входяться всередину, а парубки хіба що світло постановлять та служби віддадуть, відтак мусять виходити надвір та чекати водосвяття; але легіні, коби здорові, не конче й журяться про се, - де б вже мав правду дівати! - вони зроблять вам дорогу від церкви аж на гостинець [24] та чатують, як яка дівка приходить. Господи! - то ж то вже єї обзирають з усіх боків! - от так лиш нас тут єнорал [25] на муйштрунку [26] обзирає.

Приїхали парубки перед церкву. Зараз скочили підпарубочі, що вже наготові так і стояли, та повідбирали парубкам коні; бо у нас, знаєте, така вже поведінка, що в яку-

---

[20] - Завсігди.

[21] - Гостям на привітання.

[22] - Бочечка на бриндзю.

[23] - Додому.

[24] - Битий шлях, звичайно: мурований.

[25] - Генерал.

[26] - Оглядини (нім. Musterung)

небудь оруду - най буде храм, най буде старощення, [27] най буде весілля, най буде таки і простий танець, - так мусять підпарубочі ватажним парубкам коней пазити. [28] Якби який флекев [29] сього не пантрував, [30] то й приймили б його парубки ніколи в парубки. Чи скажете, може, що се діло не добре? Ой ні, се таки так має бути!

Віддавши парубки коні та скінчивши діло в церкві, стали собі по цвинтарі проходжатись, а цвинтар у нас великий! - вітаються одні з одними, пізнаються, сміються, жартують, розказують одні другим, як там в них діється, що там чувати, хто до кого залишив ходити, хто посватався, хто побрав, - от звичайно, як бурлакам заряд; чим би й журилися, а чоловік, кажуть, мусить чимось журитися на сім світі - от так і наші парубки.

А й я журився страх: одно - що вус той дідьчий не хотів рости, а друге - Корочукова Аксенія казала, що прийде на храм, та й не прийшла. І брат мій не був конче при волі, - знати, що також очікував когось, та нема. Аж тут, дивлюся, їдуть сутками два парубки, один рижим, а другий карим, а самі по-убирані, що краще й не може бути на світі, - пави, та й тільки.

- Бадіко, [31] - кажу я та й справляю на гостинець, - адіть! [32]

- Гей! - крикнув мій брат та аж стрепенувся. - Де ж, варе, [33] так приварилися? - А сам кинувся до свого коня, що з

---

[27] - Сватання.

[28] - Доглядати (ром.).

[29] - Парубок (ром.).

[30] - Дозирав, доглядав.

[31] - Старшого брата звуть у сім'ї бадікою та ще й йому викають.

[32] - Скорочене: а дивіть!

[33] - Таки.

другими кіньми парубоцькими стояв у пастівниці сідланний готовий. Другі парубки то ж само собі до коней, але вони ще й не посідали, а брат уже летить узаводи тих двох гостей зустрічати.

Позлітали з коней, як соколи, поцілувалися коли не більше як десять раз, пообзиралися, сплакнули трохи, - якби мій фудульний [34] брат знав, що я вам отеє оповідаю, то, бігме, [35] ще б в лице мені дав, - а віддавши колачі, ведуться поза шию до церкви; а тим часом поприлітали й другі легіні, що з братом у ватазі були, і поклонилися гостям, віддавши колачі. Але доки що куди, доки підпарубочі знов коні повідбирали, минуло вже й водосвятіє, а люди зачали помалу з церкви виходити.

Парубки зараз і цуп! - зробили дорогу, куда будуть дівки йти, а самі так і тішаться, що собі з ними поморгають, - що того, бачите, парубоцький накорінок [36] може!

Брат посадився з тим парубком, що його так щиро дожидав, коло самих дверей: аби вже вам ні однісіньку не пропустити, але обіздрівши єї з усіх боків, і спереду, і ззаду, - Боже мене прости. А Ілаш (так звався братів товариш) уже такий рад! - а я вже таки аж не можу устояти, так мене, бачите, кортить на дівочі жарти надивитись.

Вийшла одна - не ступає вам здрібна, ні! - хтось гадав би, що не знати що; вийшла друга - так вам і надюндюжилася, ніби хтось такого діла уже не видів; вийшла третя - упхала лице в рукав, ніби вона соромиться, а тут так нищечком і дивиться на нас; вийшла четверта - та вам на парубків моргає, аж таки проситься, - що тут мати-збоку її товкмачить, щоби сором у лиці мала, - але де ж там! За нею вийшла п'ята: як зарегочеться! - а тітка йде ззаду та як її упече пали-

---

[34] - Гордовитий (ром.), фудулія - гордощі (fiducia).

[35] - Їй-Богу.

[36] - Покоління.

цею по спині! Парубки в сміх-такого реготу наробили, що аж панотець петропопа [37] мусили з вівтаря крізь віконце пальцем намаху-вати, щоби ми тихо були, - а нам і ні в тот бік. Лиш Ілаш не любив ніколи з дівок сміятися. Скоро ми в регіт, а він до брата: - А то, - каже, - не йдемо, Іванчику?

Лишень що брат кинув на його, аби мовчав, аж тут виходить із церкви - дівка? - ні, не дівка, але хтось гадав би, що се якась царівочка до нас на храм прийшла, така собі пишна та убрана: чоботи червоні, сорочка рантухова, [38] опинка [39] волочкова на ній, пояси крамські, а коралів та монества на шії! - може, на яких кількасот левів [40] срібних. Але все тото фрашки, - подивіться-ко ви їй лиш у лице; най і Добошева Дзвінка [41] сховається, а більше не маю вам що й казати.

Скоро ступила через поріг, глипнула ніби трошки, гей зненароку, по парубках, а відтак чим борше обернулася до дверей та й махнула ручкою: - Ходіть-бо, ходіть же! - а рученька в її, мов лелієнька. Ілашко аж нестямився.

- А чия се? - питає.

- Та се моя нерва сестра, - каже брат, се моєї яблоницької

---

[37] - Протопіп.

[38] - З білого полотна (нім. Reintuch).

[39] - Гуцулки носять замість спідниці дві опинки: одну зпереду, другу - ззаду.

[40] - Ринський, дві корони (ром. Leu).

[41] - Довбуш - гуцульський герой, опришок, який жив при кінці XVIII ст. й займався нападами на багачів та панів. Зібрані з них гроші віддавав бідним. Польський уряд не міг собі з ним дати ради й визначив на його голову велику нагороду. Тільки за зрадою Дзвінки, жінки, до якої занадився Довбуш, польському урядові вдалося Довбуша дістати у свої руки. Про нього й досі ходить проміж Гуцулами багато легенд (як про Кармелюка), співають пісні, й ім'я його кожний Гуцул вимовляє з великою пошаною.

[42] тітки донька.

Заки йому се брат розказував, вийшли сестри з церкви, узяли свою Калину (так вона звалася) попід руки і повели на базар, а брат моргнув на парубків, та ну ж усіма й собі на базар за дівками.

Най вони там здоровенькі розшабашовуються, **[43]** а я вам тим часом розкажу про Ілаша.

Був се старший парубок довгопільський, **[44]** син старої Хороцованихи, що за еї казали, що вона свої сороківці ділеткою міряє. Чи се правда, чи неправда, не знаю вам уповісти, бо вона мені своїми сороківцями не хвалилася, але тільки знаю, що понад неї не знайшлося багача на всі наші гори, - а мала вона двох синів: одного Ілаша, що ми за него говоримо, а другого Василя, що з ним прийшов. Батько їх давно помер, а кажуть, що ходжував з Добошем, зрештою, чи ходив, чи не ходив, а сини славні раз мав - один кращий та гарніший від другого.

Ми змаленьку зналися, бо нені ваші щось були собі таки не чужі та й дуже обі навиділися, але ніхто вже так не любився, як мій брат з Ілашем, а я знов з Василем, - люди нам, бувало, дивуються. Але ж бо й не було щирої душі понад мого Васильчика. Ні він без мене, покойний, бувало, нічо не орудує, ні я без його; ми навіть і одної днини у парубки уписалися, так то'то **[45]** ми собі добре жили.

Ми з Василем були собі ровесники, а наші брати то само, лиш що наші брати були чи не шістьма годами старші від нас, от тому й не випадало нам межі старші парубки пхатися; за того стали ми собі оба, май, **[46]** упосліди та диви-

---

[42] - Яблониця - село недалеко Сторонця.

[43] - Укладаються, готовляться.

[44] - Довгополе - село в горах.

[45] - Дуже.

[46] - Трохи - ром. слово, вживається при другому ступні прик-

мося, як виходять дівки, ніби того й ми вже страх як розуміємо, що по чому, а вус ледве що гаразд і засіявся, - але де б, як тот каже, біда ділася? Лишень, бачите, шо ми гаразд розморгалися до дівчат, аж тут виходить Калина. Господи, як мій Василь не почервоніє, як мене не вхватить за руку, а відтак як не задрожить! - аж я переполошився.

- А се що тобі, Василю, такого? - питаю.

- Та нічо, - каже, - тихо! - А сам як видивиться на неї! - таки би єї очима їв.

- А що, може, не красну маю сестру? - запитав я його жартуючи.

Він мені на се ані слова, але потяг боржій на базар.

II

На базарі - от звичайно на базарі. Одна музика грає по однім кінці, а друга по другім, шинкарі позасідали собі у два ряди з повними терхами [47] та з усіляким судником; дівки поставали громадками та свої речі правлять, хто їх там зна що; - от звичайно дівки, а парубки поставали та лагодяться на танець. Танець завів Ілаш з Калиною, а парубки кожний собі по дівці та гай [48] за Ілашем, так і розносяться! А топірці [49] не літають, ні! - аж за очі ловлять, так блищать в сонці, а днинку дав Бог таку ясну та веселу, що люди аж помолоділи. А дівочки вам не розпусні, ні! -

---

метника, н. пр., май гарний - гарніщий (трохи гарніщий), а часто й без значіння, для скріплення попереднього слова.

[47] - На цьому місці: бочечки.

[48] - Давай, далі.

[49] - Ціпок із держакком у формі сокири, багато цяткований різним намистечком.

навіть і ні в той бік, що мами ззаду дивляться та лиш собі на носі карбують, кільки би тото донечці кулаків дома усипати, або таки ще дорогою, вертаючи з храму, - а храм у нас ведеться через цілих три дні, то назбирається кулаків тих май-май! [50] Але дівочки не журяться, - добре, що матір-ки тут нічо не кажуть, а дома - хто там видітима, як та й що.

Так собі дівочки. А брат з ватажними парубками так звиваються, та частують, та припліскують, та додають охоти, звичайно, як гостям. А Ілашко Калину таки й не пускає з рук, в одно гуля та гуля, а топірчик і не дотикається його, в одно понад головою шумить, аж старі люди дивуються, а Калина вам - справді калина; лиш що калина в гаю цвіте та не говорить, а наша Калина і цвіте, і сміється, і говорить, і моргається подеколи з Ілашком, часом і засоромиться трошки, бо легінь не знає вже годі та часом щось і скаже, що й сам не знає, що він казав, - ну, пропав, та й доста того, - се вже й сліпий далі уздрів би, не так ми.

Лиш Василь сьогодні ні сміється, ні гуляє, - він і так не конче був до того гуляння, а сьогодні йому і не наводи таки нічо, бо можеш ще й в лице дістати. Дивиться на Калину та й мовчить.

- Та йди-бо та гуляй, - кажу я, - чогось осторопів? Ади, онде стоїть Маріка (моя середуща сестра), - ану, йди та вже вимахай нею, аби знала, з ким раз гуляла, - вона через цілий тиждень так і радується, що з тобою гулятиме.

- Е, що мені там до твоєї сестри, - воркнув Василь. - Най собі гуляє, про мене, з ким хоче, зо мною, певне, що не буде.

- Ото ж бо й ти файно [51] наговорив! - чекай, скажу я Марії, не бійся.

---

[50] - Багато.

[51] - Гарно (нім. fein).

Василь лиш кинув головою, ніби того отак: “та кажи, мені байдуже”.

- Юрію, а ходи-но сюда! - закликав мій брат, стоячи та чудуючися, що за танці Ілаш з Калиною виводять, - таки аж землі не досягають. Доста того, що глиницькі цигани самі вже казали: «Ми вже, - кажуть, - по весіллях та по храмах свій вік збули, але такої гульні ми ще, бігме, що не виділи». А Ілашко ще дужче, гей несамовитий! А не веселий, ні! - гей ніби вже знав, що він оце востаннє у нас на краснім храму гуляє.

Най мені ще хто скаже, що душа не віщує горе!.. Та що з того, що душа віщує, коли серце годі навчити! Люба-згуба, шепче душечка, а Калинка слухає та от що; прилипла, як мід, до легіня, а тут не знаю, чи коли дотепер і бачилися гаразд, бо Яблониця далеко, а Калина як ще була маленькою у нас на храму, так і не була ще дотепер, а коли б знала, яке ще має діятися, то була б і не приходила. Але то, - чоловік не годен своїй долі так утечи, як земля від сонця не годна відступитися. Та вже най би, зрештою, і так було, лиш коли б тота доля, май, по правді робила, а то дасть одному багатого, а другому таки нічого, Бог би її побив...

Але доки долі буде, а я обірву від брата якийсь кулак, бо він мене відколи кликав, а я тут зачав вам рацію про любов та про долю, ніби ви сього діла і без мене не знаєте. Господи! - от біжу ліпше д братові.

- Що казатимете, бадічко?

- Іди, - шепнув мені брат в ухо, - та проси неню, аби борше стіл лагодили, бо вже далі пора.

- Зараз, - кажу та й скочив домів, - наша хата, знаєте, зараз таки коло церкви.

- Нене, - кажу, - бадіка просили, щоби стіл лагодили.

- Та стіл уже, синку, відколи готовий! Хоть зараз най просить.

Я в заводи до брата:

- Стіл уже давно готовий, бадічко, - чи скажете казати музикам, аби стали?

- Кажи, - але кажи їм так, що як будемо йти ід хаті, то иай же мені грають, не жартують; а при столі аби мені хіба лиш до отченашу утихли.

- Гай, гай! - кажу та й махнув, аби робити, як мені казано, бо я, знаєте, свого брата дома гірше боявся, як тепер не знати якого єнорала, - та й таки так і має бути, щоби молодший брат старшого боявся, - а може ні? Може, де й ні, але в нас межі гуцулами уже раз така установа, та й ніхто єї не переіначить, бо у нас, знаєте, старі руські [52] обичаї ще чисто утрималися, - коли не ліпше, як на самій Україні, бо Україною, бачите, орудував хто хотів, та все їй своє набивав, але до гуцулів. Богу дякувати, не конче ляшків, та недоляшків, та переляшків, та як погана віра, май, зветься, - і кортіло. У нас справа швидка: з креса [53] та в груди - за димом не видко, за громом не вчуєш.

Тото лиш тепер перейшли гуцули на біду, але з-за мого верем'я ще інак було. Ох, ох, милий Боже! - ти високо, цар далеко, а песі віри роблять що хочуть. Але чей колись і на наші ворота сонце засвітить!

У нас на храмах обирають старосту, як би й на весіллі. У нас тогді був один чоловік, Ферик називався, за храмського старосту. От і прийшов та й став просити до столу, - а то то [54] вже таки гаразд пізно було. Так собі парубоцтво здорове погуляло - і ні в той бік, [55] що сонечко вже потало у Чорногору, [56] аби там нашому панові Добошеві по-

---

[52] - українські.

[53] - З рушниці (кріс - креса або кріса).

[54] - Те, що звичайно кажеться: воно, це.

[55] - Не звертає увани.

[56] - Найвища гора, а власне група гір у східних (гуцульських)

клонитися та його у красний храм до нас запросити. Чогось бариться ще любчик наш, - але прийде він колись, хіба би тоту Чорногору вітер уже роздув. А доки він прийде - то ми хіба ходім з Богом, та просимо й вас, пани мої чесні, будьте ласкаві на хліб, на сіль та на що Бог дав та добрі люде прилагодили. Не гордуйте, прошу; хоть у нас великі приправи не знайдете, то знайдете чисте серце та щиру думку, - а хоть тота думка трохи бистра, як ті вітрове в наших горах, то нічо тото не шкодить; ліпше так - міркую, - як би ми ходили замлілі та бездушні, як ті ваші міщани, що щиру думку та нітвісти, [57] май, що малпують, а тут би раді чоловіка в ложці води утопити; ми не так: ми вас хіба у мідку солоденькім утопимо, а бити вас, бігме, не мемо, [58] - най вас Господь б'є ласкою своєю та усім добром, а ви знов будьте добрі на нас, та не цурайтеся нас, простих гуцулів, ані нашого столу. Просимо, будьте ласкаві!

Музики пішли уперед, за ними повели мої сестри та дівки з сестриної ватаги сторонських дівок. Відтак пішли другі музики, а за ними рушили парубки, - насамперед мій брат вів Ілаша, і так далі провадив кожний парубок з братової ватаги усе по два сторонські парубки, як тото вже у нас установа. А я свого Василька ледве відшукав по базарі, - стояв собі, сердешний, під явором та мнув шириньку [59] у руках, аж тут я зирк на його - а він плаче!

- А се, Василю, якої? - писнув я. - А чи тобі лиш хто що не казав?

Карпатах - народ оповідає, що там похований Довбуш, але не вмер, а тільки спить і колись прокинеться і пімститься за всі кривди Гуцулів на кривдниках.

[57] - Не знати, що.

[58] - У гірських діалектах форми: му, меш, ме... ставляться й перед дієсловом, із яким творять будучий час.

[59] - Хусточка.

- Не казав, - каже, а сам ще дужче.

- Я це не розумію, - кажу. - Може, я тобі чим прогрішив, та тобі так банно? [60] Коли що було, братчику, то вибачай, я це, бігме, не хотячи, - цить же, не плач!

Він лиш на мене подивився, а далі промовив:

- Ти мені, Юрійку, нічо не винен.

- Так чого ж плачеш? Гей, якби Марічка виділа, що такий легінь, мосьпане, плаче, тото ж би сміялася, - а хто ж бо таке видів?

Трафив я на лік: як опарений, кинувся мій Василько, обтерся боржій та й ухватив мене за руку.

- Ходім! - каже.

- Отак, то що інше, - кажу я, - так, але [61] ходім.

Та й пішли.

- Лиш не сади мене коло...

- Коло кого? - питаю.

- Та коло - Калини, чи як її там звете.

- Та хоть би й рад посадити, то не посаджу, - кажу, - бо коло неї Ілаш сидітиме.

- Ілаш? - заскреготав мій товариш зубами та й більше нічого не говорив через цілий вечір: ти б казав, що хтось його замовив.

В хаті, звичайно, - як у храму. Стіни оббиті коверцями, світло горить; куда обернешся - столи аж вгинаються; по тім боці за столом сидять дівки, як ті квіти у грядочці, а по сім боці коло столу сидить знов славне парубоцтво та щебече собі, як дрозди. На стільці против столів сидять музики та заводять, як то звичайно перед вечерею, якоїсь волоської [62] туги, що аж серденько топиться, а коло печі по-

---

[60] - Тужно, сумно; банувати - тужити, сумувати.

[61] - "Але" в похвальному розумінню - так - то як слід, так - то я розумію.

[62] - Ромунські (волоські) пісні дуже сумні, протяжливі (дойни).

раються неня аж з трьома кухарками та ладять страву.

Ілаш сидить против Калини, я свого Василя посадив против Марії, а сам пішов братові помагати; бо брат, знаєте, не мав при столі сидіти, але за гості старатися, - така вже в нас, бачите, поведінка.

Помирилися, помолилися щиро Богу небесному, староста поклав на стіл аж шість мисок великих грітої з медом горілки та став частувати, я знов з братом крою колачі, неня подали страву на стіл, парубки чаркують порційками - аж любо, а дівок силою засипають, котра не хоче випити. Бесіда мила, козацька; брат та ватажні парубки гостеньків усе демнають, [63] усе просять, ненька такі раді, що аж Богу святому моляться, а Ілаш топиться таки, дивлячись на свою Калину, а вона знов гине, дивлячись на його. Лиш Василь як сидить, так сидить собі невеселий. Що сестра його займає, що другі дівчата зачіпають, - бо понад Василя, знаєте, не було кращого парубка на цілу Буковину, - що таки неня, та брат, та я приговорюємо, - годі! - та й роби з ним що хоч. Але - дивлюся я - сестра лиш ув'яла. Я кинувся до неї:

- Сестро, а вам що?..

Прибігли і неня.

- Я бо тобі не казала, Маріє, аби ти тільки не гуляла? Боже мій! - з тими дівками; як вони не хочуть мене слухати!

- Та Марія, - кажу, - і кроку вам сьогодні не зробила в танці. Чого-бо й ви ще від неї хочете? А дайте ж покій дівчині.

Неня аж зажурилася.

- Так чого ж? - кажуть. - Чи не з очей лишень? Одокіє! А заведи-ко сестру до комори та постели, най трошки ляже, може, їй легше буде.

Одокія (старша) узяла сестру попід силу [64] та веде в

---

[63] - Принукують, припрошують (ром.).

[64] - Попід пахи.

кліть, [65] а я кинувся вперед, аби боржій кліть відомкнути та постелити.

III

От лишень що Одокія положила сестру на підклад [66] та накрила, аж тут кричить мій брат а хорім: [67]

- Юрію, а де ти?

- Осьде, бадічко! - відзиваюся я та й біжу в хороми.

- А подивись-ко, де Василь дівся, - каже брат, - я й ні в тот бік, як він вийшов з хати.

Я кинувся на двір - нема, у пасіку - нема: аж дивлюся у пастівник - а він коня собі лагодить.

- А це якої знов, Василю?

- Та от такої, що хочу їхати домів.

- Коли б хоть горілки був пив, то ще не дивувався б тоді, а то й горілки не кушав, [68] а таке зводить, що сміх і людям уповідати. А неня та брат що казали б, якби се ти зробив?

- От скажеш їм, що я заслаб чогось та й поїхав додому.

- Але ж бо так! Та брат мені кулаків надавав би, що й до других Николів чув би, якби я йому сказав, що ти занедужав, а я тебе додому пустив, та ще й самого. Не пускаю! - кажу.

А сам трутив його від коня, здоймив сідло та поніс у кліть, аби замкнути.

В мене діло бувало, горить: загадав - та й зробив. Виходжу на двір, а Василь ще в пастівниці - як стояв, так і стоїть.

- Ходи в хату, Васильку, - яв [69] я його по-добру голуби-

---

[65] - В комірку.

[66] - Постілка.

[67] - Сіни.

[68] - Коштував, пробував.

[69] - Почав (яти, йому).

ти, бо знав, що фрикою [70] з ним і тільки не вдію. - Ану ж, ходім, - кажу. - Мене так кортить з тобою горілки випити, аж страх! Я її сьогодні і не коштував. Ану, брате, та вип'ємо і собі по чарці, ворогам на збитки!

- Чекай, - каже, - зараз піду, най лиш трошки прохолоджуюся, бо мені душно.

- Так же ходімо у сад, - кажу я йому, - там так красно; там я тебе проведу, а відтак підемо оба в хату.

- Ходім! - каже, та й пішли.

Під садом наша пасіка, на всі боки обцаркована, [71] а мали ми тогді більше як двіста маток бджіл. Під пасікою була лавочка.

- Отут, - каже Василь, - сядьмо собі.

- Добре, - кажу, та й посідали.

Гості одні в хаті бавляться (бо вже було по вечері), одні гуляють надворі, а декотрі співають собі за музиками, навіть і неня, що до співанок не конче ласі були, заспівали собі з добримими людьми, - не так уже про свою волю, бо вони дуже вам зроду журливі були, але аби гостям охоти додати. А музика так красно і потягає за співанками - Боже любий! Шкода, що до нас не конче добре було чутися, бо пасіка гей далічко від хати. За того ж бо місяць так нам красненько і світить! А Василь мій так-таки вам затужив, що аж не можу вам сказати.

- Та й не уповіш мені, товаришу, що тобі є такого? - питаю я почасові.

- А цить же, - каже він та й слухає; аж чуємо: двері рип! до пасіки.

- Братчику, любчику, голубчику! - став хтось усередині казати. - Дай мені яку пораду, бо гину.

---

[70] - Лайкою, дошкулюванням (ром.), фричити - лаяти, дошкулювати.

[71] - Обгороджена (ром.).

- Та годі ж бо, Ілашу, годі! - обізвався мій брат. - Порада тобі готова: ти любиш Калину, а Калина любить тебе; віно - хочь би в моїх сестер таке! А дівка - як сам знаєш; та до того тобі така госпо-дарна, що пари їй нема. Стара знов жона чесна та ані раз не фудульна. От шли в неділю по рушники, та й годі. Твоя неня, знаю, що відразу пристануть, а я з Калиною самий поговорю скоро по храму, та й все буде добре, так маю в Бога надію.

Ілаш аж підскочив та братові поза шию:

- Ей, світе ти мій, братчику ти мій щирый та любий! Більше не міг і промовити з радощів.

- Та годі бо, годі! - каже брат, - бо ще мене задушиш.

- Та коли ж бо не маю брата понад тебе, - каже Ілаш, - та й не зможу тобі віддячитися. Чому мені Бог не дав сестру, щоби був її за тебе віддав?

- За тото, - перебив його брат, - дам я свою одну сестру за Василя; знаєш, от, може, таки Марію, бо вона на його щось дуже приязно сьогодні дивилася.

- Але що даш?! - питає Ілаш весело.

- Чому ні? - каже брат.

- Дай руку!

- Осьде й рука, й слово, що дам.

- Ходім же пити слово! [72] - каже Ілаш.

- Ходім.

Та й пішли. А Василь як вам засміється! - Ще й сьогодні мені страшно від його такого сміху.

- А чув? - питає мене.

- Чув.

- Так ходім і ми в хату, щоби виділи, як буде твій брат з моїм братом слово пити.

---

[72] - Слово - змова, неофіціальні заручини, слово пити - запивати після заручин на доказ, що ті, що змовилися, додержать слова, та ще з радощів, щось як могорич.

- Добре, - кажу, - ходім! - взялися та й пішли.

IV

Минув і храм. Гості роз'їхалися кождий у своє. Брат виводжав тітку аж против Устерік, [73] та також вернувся, діставши від Калини вже красну та красну шовкову хустку на шию (ще й сьогодні її має), а мені знов дала премудру [74] дзьоблинку мицькову [75] та й запрядач делікатний. Брат їй знов віддарувався крамськими чобітьми жовтими, а я дуже мудрою політичкою [76] багровою на п'ядь. У нас-бо, бачите, уже така установа, що родина, як іде в гості, то дарується. Чому того так, то не знаю, але як люди роблять, так і ми.

Храм був у понедівнок; а на другу неділю, прийшовши з церкви та пообідавши, неня собі лягли на постіль припочивати, бо з великої оруді та гей трудині були, а брат узяв чудотворник у руки та читає коло стола наголос, бо неня дуже любили слухати, як він читає, часом так і задрімають солодко - от як і тепер. Сестри знов сидять собі надворі, на призбі, та - от як тото вже дівкам заряд [77] - регочуться, та судять других дівок, що в храму були: ба ся мала згрібну [78] сорочку, ба ся мала подерті чоботи, ба ти не знала гуляти, а на тій урвали хлопці морщиння, [79] ба друга знов

---

[73] - Село на Гуцульщині.

[74] - Штудерну.

[75] - З вовни молодих ягнят; мицька - вовна молодих ягнят.

[76] - Стьождкою.

[77] - Як у них заряджено, який звичай.

[78] - З грубого полотна.

[79] - Фалди.

випила порцію горілки відразу (ніби вони не п'ють, лиш аби ніхто не видів!), ба ся знов сяк, ба та знов так, - от що й робили би більше? До того ще посходилися від сусід дівки - ярмарок, та й годі! Аж брат мусив вийти та їх в сад нагнати, бо були б не дали нені і відпочити. Лише сестричка Марічка не була межи ними: лежала вона собі, сердешна, в пасіці та так і плаче тихесенько, ніхто не знає чого, а приповістися **[80]** і мені навіть не хотіла, не так аби кому другому сказала.

- Що вам, сестричко? - питаюся її, увійшовши до пасіки (бо в нас, знаєте, кажеться старшим браттям та сестрам «ви»). - Ви щось від того храму як не свої стали, - чи вам лиш хто що не казав? Таже маєте нащось братів претці, **[81]** Господи! Скажіть лиш баді-ці або мені, та ми його в капусту посічемо.

- Нічо, братчику, - сказала сестра, та лиш ручкою махнула. А далі й каже: - От сьогодні однако неділя, поїхав би у Довгополе відвідати... Василя... - а се доказала вам уже на силу, та й сховала головку в джергу. **[82]**

Мене неня в голову не біла: знав і я, куда що і почому світі.

- Іду, - кажу, - коби лиш бадіка хотіли пустити. А ви нічо, сестричко, не переказуєте в Довгополе?

Сестра лиш на мене подивилася.

Боже милий, Боже! Сестричко моя люба, тепер уже на мене не подивишся ніколи сивесенькими твоїми очицями. Сльози мені закрутилися... вийшов з пасіки, не допитуючися далі.

Увійшов я в хату. Брат усе читав, як читав коло стола; неня дрімали, а я став коло неї та й чекаю, як брат стане.

---

[80] - Зрадитися.

[81] - Таки (поль).

[82] - Грубе покривало з овечої вовни, зішите з ліжників (вузьких килимів), - домашньої роботи.

- Може, тобі чого треба, Юрію? - запитав по часі.

- Чи не пустили би ви мене, бадічко, у Довгополе? Кортить мене відознати **[83]** за Василя.

- Про мене - каже брат, погадавши часок. - Аз чим ж ти підеш коли й колачі минулися, і горілки дасть Біг?..

- Горілка буде, - кажу, - коби гроші, а колачів я маю пару своїх.

Брат посяг у ремінь та й виймив мені сороківця.

- На, - каже, - та возьмеш по дорозі око **[84]** горілки; а тепер уберися мені пишно та прийди сюда, щоби тебе обізд-рив.

Я впідскоки в кліть. От уже й убрався та уходжу.

Брат подивився по мені, та й не мав що й казати, бо до уборів не взяв мене кат. Як вам, бувало, порошниці утру та топорчик, то не дбаю, аби й до самого цісаря у старости.

- Іди ж, хлопче, та не барися мені туду, - наповідає **[85]** брат. - Ходом та й назад!

Я пасунув брови: «Що мене, - гадаю собі, - миють бадіка хлопцем звати, коли я вже, Богу дякувати, парубок, а вус уже таки сіється, - гм!»

Брат усміхнувся та, аби мене потішити, й каже:

- А котрим ти конем їдеш, хло!? **[86]**

- А котрим же їхав би? Рижим!

- Дай рижому покій, - каже брат, - він недавно з дороги, бери мого.

Не треба мені се було двічі казати, - як скочу! На мліг **[87]** ока був рижий розсідланий, а вороний осідланий. Ей,

---

[83] - Вивідатися.

[84] - Міра, більша за літру.

[85] - Напоминає.

[86] - Гуцули часто називний відмінок скорочують, наприклад: бра! (брате), Пе! (Петре), Пала! (Палажко), хло! (хлопче) і т. д.

[87] - На миг (польськ.).

то ж був-бо раз і коник уже! Хоть під якого отамана.

Увійшов я в хату.

- Я вже готовий, бадічко, - чи кажете йти?

- Іди, йди! - каже брат. Та поклонися там Ілашеві, щоби здоров був; скажеш йому, що на Петра будемо бачитися, або, може, й борше.

- Гай, гай! [88] - кажу я. - Оставайте, бадічко, здорові.

Але лишень що я на поріг, а молодша сестра з криком устріть [89] мене:

- Ілаш з Василем, бадічко!

- Де!?! - крикнув брат та кинув книжку на стіл, а сам вибіг з хати.

- Адіть, бадіко, адіть - онде, право [90] Кодоманки. Та й у кучмах [91] - не видите? Адіть!

Брат аж плеснув у долоні:

- Квапився, нема що й казати!.. Біжи винеси мені кресаню, най іду пана-молодого зустрічати. - А самий такий рад!

Сестра побігла за кресанею, а я уже не сердитий, ні! Та й чи ж і нема чого сердитися? Уряди-годи придалося мені на братовім коні їхати, та й з того нема нічо; то ж то би вже довгопільці дивилися, а Корочукова Аксенія! Аж трохи що не заплакав. Але ніколи було, бо брат кинув, та побігли ми боржій зустріть пана-молодого.

- Слихом слихати,

Видом видати, -

А пана-молодого вітати

Щастєм, здоровлєм,

Розумом добрим,

---

[88] - Добре, добре (знак згоди).

[89] - Мені назустріч.

[90] - Просто, напроти.

[91] - Волохата шапка з кожуха.

Ласкою господньою.

Дружиною надобною!

Най тобі, брате, чи, - хочу казати, пане-молодий, Бог дає

І з роси,

І з води,

І а усеї лободи!

А пречиста діва

За столом сіла,

А за нею добрі люди -

Тобі доленьку судять;

Як золото, ясна,

Як весна, красна,

Як хліб, добра,

Усему світові вподобна.

Скоро се брат проказав, так і зняв кресаню та й уклонився аж тричі.

Ілаш нічого не відповів, але як скочить з коня, як обійме бадіку, як стане цілувати! Аж мало що не перевернулися.

- Дякувать тобі, братчику! - тільки й бесіди з його.

- Та годі вже, брате, годі! - стали бадіка казати. - Уповідай, як там було, як тебе стара приймила, що Калина казала, що твоя неня казали, що довгопільські дівчата говорили, що ти на стороні [92] посватав, - що?

- Ей... Та бо ти такого насипав, що я вже нічого не знаю, - каже Ілаш. - А мені й так лиш одно в голові: моя Калинка. Ех, тото вже нажиюся та нажию, бо є з ким! Чим же я тобі віддячуся, братчику мій єдиний?! - та й знов братові поза шию.

- От і не говорив би таке, - каже брат, - та ще й против ночі; ніби тото я в тім що свідім? [93] От любить, та й пов'я-

---

[92] - Не у своєму селі.

[93] - Свідомий, хиба я що про те знаю.

зала, - ходім д хаті!

Коли се браття говорили, стояв Василь збоку та лиш усміхався, а сам такий марний, марний! Гірш моєї сестрички. Ніхто в світі не сказав би, що се він, тот Василь, що за ним дівки гибли: аж очі йому потали в голову.

- Як же, пане піддружбо? [94] - жартую я до його. - Я тобі вклонився, а ти мені ані слова, - що се такого має значити? Зараз мені встати з коня та красно мене привітати! Чуєш? Або хоч, щоби я сів он на карого та поїхав пріч, аби тебе й не видіти? Видиш, онде кінь уже стоїть таки сідланий, готовий - я лишень що хотів до тебе на Довгополе їхати.

- Чого? - перетяв Василь.

- От так!.. Чого? Аби відознати, що ти дієш, бо я боявся, що ти, може, розболівся. Та й так. Чого ти такий страшний став, Василю?

- Я, страшний? Та хочь би й так - що кому до того? А ти не кажи мені більше таке, бо...

- Бо що? - став я питати. - Може, мені в лице далі?

- Щоби знав, що таки дам. Що кому до того, який я в лиці?

- Так?

- Так!

- Ну, добре, що знаю, - кажу я. - Більше ти на мене токма [95] за се не будеш гніватися. - А сам умовк. Більше я до його не промовив сього вечора ані слова, такий мені жаль був великий. А я вже таку натуру маю зроду, що дуже багато треба, аби мене розсердити, але як мене вже хто уразить до живого, так моє серце вже не обернеться, поки світа. Але не, аби я, може, на його ворогував, - крий Господи! І сприяти йому буду, і в огонь за його піду, а говорити вже не буду, хіба він сам мене на бесіду зачепив би, - та й то від-

---

[94] - Молодчий дружок (дружба) на весіллі.

[95] - Тільки, вже (ром.).

повім йому на його запитання, - розговорюватися вже не буду ані йому моє добре серце не покажу. Не красно се так - знаю дуже добре, але що ж буду вже робити, коли натура така лукава.

V

Повходили в хату.

Неня як учули, що Ілаш уже посватаний, та й з ким, та й як, - такі уже раді, що аж Богу моляться та в долошки [96] плещуть, бо вони, знаєте, Ілаша дуже навиділи зроду. Позасідали поза стіл; одна сестра кинулася до печі, друга до циган по скрипника; наймиття розіслав брат по парубках спрощувати, мене знов по горілку до жида, а сам такий охочий, аж гуляє, - не тому, може, що Ілаш його запросив у старші дружби. Але він тому такий рад, що його Ілашко з радіщ аж не знає, що собі робити.

От і моя лиха воля минула помалу. Против коршми стрітив Лейбину Анницю; став, поговорив трошки, пожартував, ущипнув зо двічі, - от і попустило трохи з серця. У пропінації [97] приповів старому Дувидові за того жида, що не хотів устати. А се так було.

“Одному чоловікові злягла вночі жінка, так він, сердешний, не знав з радіщ, що робити, але вхопив барилку та побіг у коршму:

- Абрамку, а спите ви?
- Гм?
- Чи спите ви? - кажу.
- Сплю.
- Встаньте та дайте горілки.
- А багато?
- Пів відра.

---

[96] - Доловешки.

[97] - У коршмі.

- А нащо тобі аж пів відра?
- Мені жінка злягла та мені треба.
- І моє жінке лягло, нівроке, та їй не треба горілки, а тобі треба; не встану.

- Але встаньте, коли я вас прошу.
- Я тобі казало, що я не встану; ну, іди собі. Може, ти хочеш що украсти або зрабувати... Іди собі, ну, іди!

- Ей, Господи, бо'з вами!
- Що, Господи? Що? Ніби мене твій Господь здойме! Іди собі, кажу, до дідке, бо буду гвалт кричати! От таки зараз кричу, - ну!

- Ей, бо й ви, Абрамку! От таки дасть Бог, що ви встанете.
- Що хлоп св...я - рохкає, що Бог дасть - то я встану? А Бог таки дасть, та я не встану”.

Аж Дувид самий засміявся, а товста Дувидиха аж за черево береться:

- Дувид-лебен, гіб же ім а гіт бромфен! **[98]**
Хоч я тоді ще по-німецьки не розумів, то я претці знав, що до чого йде.

- Дайте, Дувидку, - кажу, - дайте, та вам колись ще якоїсь приповім.

Дувид і уточив мені з-під самого чопа, аж вам цяти б'ють. А мені стало зараз ще легше на серці, як від Лейбинової Анниці. Боже милий, - нема того, як молоді літа!

Дома застав уже повно легінів, а Ілаш мені зараз і поклонився та й став просити:

- Клонюся вперед Богу святому, а відтак вам, чесний брате та й товаришу, щоби були ласкаві на цесь **[99]** колач (а тут мені вже такі великі два колачі плетені міські і подає!) та й до мене на весілля у післанці.

Я приймаю колачі та й дивлюся на брата:

---

[98] - Дувидку-серце, дай же йому доброї горілки (жид.).

[99] - Здвоєна форма - отсей, отсесь.

- Як ви кажете, бадічко?

- І овшем, [100] - каже брат, - позволю, - чому ні!

От лиха воля минула й до решти; та коли б то - але ще й тої утіхи тільки відкись узялось, що вже аж забагато було, а тут ні з ким навіть і своє серце поділити (бо до Василя уже сам нічирк). От підійшов я до Ілаша та й кажу:

- А чи бачили ви тоті пістолета, що мені бадіка оногди [101] з-за гори винесли?

- Пістолета? - крикнув Василь, схопившись з місця, - ану покажи!

- Ану-ко, покажи! - повторив і Ілаш.

Я побіг у кліть та й виношу пістолета, а тут такий рад, що на моїм таки стало; бо я знав, що Василь зроду за зброєю таки аж гине.

- Ади! - кажу до Василя.

- А набиті? - питає.

- Не набиті, - кажу, - або чому?

- Так нащо ж мені їх показуєш? - рік Василь, сівши собі знов, як сидів. - Спряч [102] їх собі!

«Зійшов з розуму, та й годі!» - гадаю я собі, а сам іду до Ілаша, щоби хоть йому похвалитися.

- Адить, - кажу, - що за мудрота! Лиш ножів іще не маю.

- Я тобі подарую свої ножі, - обізвався Василь, - мені їх однак не треба. От будеш мати по мені чи там від мене пам'ятку.

- А ти нащо ножів збавлявсь би? - обізвався мій брат до Василя.

А відтак каже до мене:

- Я тобі самий справлю ножі. От і завтра можеш піти в Плоску та сказати собі робити пару ножів та й вилки, які сам злюбиш.

---

[100] - навпаки, у значінню згоди (поль.).

[101] - Недавно.

[102] - Сховай.

- Та вже коли кажете ножі робити, бадіко, то кажіть ретязі [103] нові робити, бо в моїх геть нізки [104] рвуться - так зглодалися.

- Ну, про мене! - каже брат. - Але дивися, щоби мені за то-то й покосив гарно сього літа.

- Бігме, бадічко, цілий згарець [104] вам скошу, - кажу я. А самий такий утішний, гейби мене хто на сто коней посадив був.

- Ну, ну! - каже брат. - Мемо видіти. А тепер іди та розсідлай онде вороного, що аж по копита в землю вбився, а все через тебе, господарю, бо ти не міг його розсідлати, нім [105] був за горілкою, - де би!? [106]

- Ей! Та-бо ви, бадічко, все лиш сварите та сварите, а мені ніхто б і пальцем крові не дорізався.

Всі в сміх. А я й кажу:

- Не журіться, бадічко, про тото, що ваш вороний трошки собі попостояв, зато він собі від сьогодні за дві неділі й на весіллі погуляє та мідку вип'є.

- Може, й пива? - накинув Василь.

- Пива? - кажу я. - А хто ж бояре пивом частує?

- Не знаю, - утяв Василь та й вийшов десь надвір, а я знов пішов коня розсідлувати.

Як там того вечора в нас далі діялося, не маю що розказувати, бо самі здорові знаєте, як на запросинах діється: п'ють, гуляють, говорять, жартують, фіглі [107] роблять - що більше й робили б?

Лиш Василь не гуляв, бо сидів собі смутний та невеселий кінці стола.

---

[103] - Ланцюжки.

[104] - Вогнива.

[104] - Випалене (згарище) поле.

[105] - Заки (поль.).

[106] - Де ж таки!

[107] - Жарти, штучки, фокуси.

А сестричка собі також не гуляла, бо лежала в пасіці та тужила.

Але я собі байдуже: мені лиш мої ножі та ретязі в голові. Гай, гай! Милий Боже!

VI

В кого нема увесну роботи? Хіба, кажім, в того, що не хоче робити. Правда, що у нас у горах навесні нема вже тільки кутання, як у поля-ниць чи, як то в нас кажуть, греч-косіїв, але робота все-таки є: ба плоти [108] закладати, ба пересипати, ба одно, ба друге. От так і зійшли нам тоті дві неділі до весілля, як пальцем махнув.

В четвер увечір кажуть неня до нас:

- Ну, синку, колачі вам готові, та й горілка вже в ладу. Коли ж люди вас за люди мають, то підіть, а ще токма [109] такому любому товаришу послужити.

- Або ви не їдете, ненько? - питає брат.

- Поїхала би, синку, з радної душі, - кажуть мама, - але гей не бізую, [110] їдьте ж тепер самі та веселіться, здорові, доки ще молоді, бо старість, сивку, не радість. Ох,- ні-ні, любчику, ні!

Я встав, ще далеко було до днини, нагодував коні, вичесав, як дзеркало, що хоть голися, осідлав братова вороного, а собі рижого. Вимився, вичесався, убрався, як лицар який, оперезав свої нові ретязі, засадив пістолета та ножі за ремінь, а сам аж не можу діждати, доки сестри бадіку уберуть та налагодять, щоби боржій їхати. Так тото квапно мені діялося, а про ніщо так, як про свою Аксенію, що її у весіллі певно вже побачу. Лиш один тягар маю на серці: той собачий вус як не хоче, так і не хоче рости, - ти б казав,

---

[108] - Тини (воринне).

[109] - До того ж.

[110] - Не почуваю сил, не можу (ром.).

наукірки. [111]

- А готовий ти, Юрію? - питає брат з хати.

- Готовий, - кажу та й вийшов з кліті, навіть і не замикаючи, так мені, бачите, пильно діялося тоді.

- А пороху узяв? - питає брат.

- Узяв, сто набоїв. Доста буде?

- Доста, - каже брат. - Але флейтухи [112] мені не забудь, господарю, щоби не так, як оногди!

- О, вже не забуду! - кажу. - Мене, знай, ще й сьогодні в'язи болять, як тоді накрутили.

- Гайда; гай! Іди лиш та лагодь коні.

- Та коні вже відколи готові! Лиш сідати. Підійшли ми днені:

- Благословіте, ненько, на дорогу та й на весілля.

- Най вас Бог благословить та й веселить! - кажуть неня, перехрестивши нас. - Лиш дивіться, синку, щоби там якої колотні не було, бо мені сеї ночі таких ягід [113] уже снилось! А ягоди - кажуть, що то кров.

- Ет, сон - мара! - каже брат, поцілувавши неню в руки, а я за ним. Та й вийшли з хати. Але лишень що виїхали на гостинець, аж біжить старша сестра та й кричить за нами:

- А ждять же, - каже, - таже ви колачі забули взяти!

Брат на мене викрикнув:

- Уже до чого твоя голова, - каже, - служить, то, бігме, не знаю.

Я вернувся конем узяти бесаги з колачами, а сестра й шепче мені:

- Там найдеш, - каже, - у папері завиту ширинку. Ту ширинку далі Василеві та й скажеш, що від Марії. Але щоби Іван не знав. Міркуй же!

---

[111] - Наперекір, навмисне.

[112] - Клептух (пиж).

[113] - Суниці.

- Гай, гай! - кажу та й поїхав.

Як ми пригостили до Ілаша, як він нас там красно приймав, як ми рушили в Яблоницю на старощення - не буду уповідати, бо багато розказувати б, а мало що слухати, а я й так багато дечого понаплітав, без чого могло б було ретельно обійтися. Але даруйте, панове! Ви не знаєте, як то-то мило чоловікові згадати про давні свої гаразди, а я їх зазнав-зазнав, панове та й браття мої любі! Що я тут пишу, то я не пишу небилиці, але кавалок мого життя, мого так красного та любого трівку, [114] що годі його буде й до гробної дошки забути.

Ні! Зелена моя Буковино, сині мої гори, холодні мої извори! [115] Хіба мене рука моя забула б, щоби я вас забув! Тото лиш ви мене забули серед світа, але я вас про тото не забуду.

Ідучи в Ябловицю, відкликав я Василя набік та й кажу йому:

- Осьде прислала тобі Марія ширинку.

Він лиш усміхнувся та й заток [116] її собі за ремінь. «Се щось дуже дешевий дякувать», - гадаю я собі та й від'їхав. Доста я від оногда до його серце стратив, а тепер щоби його таки й не видів. Але його, може, й тякло, [117] що в мені кипіло. От приостав трохи конем та й кличе мене:

- Юрію, а ходи-ко сюда, я щось маю з тобою говорити.

- Кажи! - кажу.

- Не гнівайся, брате, - зачав він мені казати, - що я дарунок від твоєї сестри не можу радніше приймати, але Бог сам видить, що серце годі навчити. Хіба от тільки: покло-

---

[114] - Життя, існування (ром., народн. етимол.).

[115] - Джерело (старе укр. слово).

[116] - Заткнув.

[117] - Наскрізь пройшло, зворушило.

нися від мене Марії та й проси її, най на мене не банує [118] та най таки й в тугу не вдається. Вона ще молода; а коли б знала, як я страждаю, то й простила б мене. Красний сесь світ, братчику, красний!

А подумавши годинку, [119] каже:

- Ти гніваєшся, брате? Нема за що. Про мене, гнівайся - не гнівайся, як собі вже там любиш; але коли хочеш, щоби я мав по чім згадувати на те давнє товариство, то витешеш мені красний хрест з тої самої ялиці, що у нас...

- А тобі хіба хреста?.. Схаменися!

- Або я за хрест говорю?.. Отож і я наговорив! Я тобі мав щось інше казати...

- Кажи, - кажу.

- Чи Калина любить діправди [120] мого брата?

- Отож-бо й ти наговорив! Старіст пов'язала, а його не любила б?

- А ти гадаєш, що нема так, що дівку силою віддають?

- І так може бути, - кажу, - чому ні? Але ти не видів, як вони в нас на храму прилипали? Ну, то вже не інак, але мусив ти бути п'яний.

- Твоя правда, брате! Видів я дуже добре, а я тебе ще питаю. Я знаю, що вона його любить.

- Не любить, але таки в нім топиться, - потакую я. Де я тоді розум мав? Також не знаю.

- Топить, топить, - повторив мій товариш кілька раз та й лиш на кульбаку [121] повалився.

- Що тобі, Василю? - став я питати. - Чи тобі що не лихо?

- А чого ж би мені лихо, - мені добре, дуже добре.

- Так чого-сь так почорнів відразу?

---

[118] - Не відказує, не жаліється.

[119] - Хвилинку.

[120] - Направду, справді.

[121] - Гуцульське сідло (дерев'яне).

- От не видиш; вечір, а тобі здається, що я почорнів.

А від так знов каже:

- Ні за чим мені вже так не банно, як за комо кресанею.

- Або з твоєю кресанею що? - питаю я. - Чи не потер лиш де когути? **[122]**

У нас, знаєте, носять на кресанях дорогі угорські когути, та тому я його й питаю.

- Ні! - каже, а сам так красно, трошки гей крізь плач, говорить.

- А покажи-ко мені твою кресаню, - став він мені по часові казати, - най виджу, чи ми однакі голови маємо.

Я йому й подав.

- Однакі, - каже, потребувавши зо два рази, та й віддав мені її назад. - Якби я загиб, то не відказав би свою кресаню нікому, як лиш тобі.

- А ніби й я так не зробив би? - кажу.

Коли б я міг був розуміти, проти чого він тото говорив! Хто був би навіть і на гадку собі наволік?

- А чули, - став Василь на парубків покликати, що в боярах були, - чули, як ми з Юрієм помінялися?

- Як там, як? - стали гуртом питати.

- От так, - каже Василь, - що якби я борше вмер, то лишилась моя кресаня йому, а якби він, то його мені. Чули?

- Хіба що так! - стали другі парубки сміятися.

- На старощення їдуть, а за відумерщину говорять.

- Ближче д' хресту, як д' Різду, - каже Василь, та й мало що й говорив сього вечора більше. От їхав собі латир **[123]** мене та сумував. Хіба тільки, як я хотів під'їхати ід другим парубкам, щоби з ними балакати, так він мене й кличе:

- Їдь зо мною, бо мені скучно без тебе.

---

[122] - Півні, тут півняче пір'я, яке затикають за кресані, побіч пав'ячого.

[123] - О-плече, побіч (ром.).

От так переїхали ми майже цілу дорогу.

VII

Стали ми нарешті і в Яблониці. Тітка приймала нас так, - дай Боже, аби усіх добрих людей так приймали! Та й було чим приймати: стара собі була багачка на все село, а мала лиш одну доньку та одного сина - тільки в неї і дітей.

Горілка стоїть перебоями - куди повернешся, в хаті світло на всі боки, а по дворові горять величезні смоляниці так, що аж небо почервоніло. А гостей, гостей! І в хаті, і в хоробах, і на дворі, і в сутках, навіть і на гостинці стояли деякі, що не мали де поміститися на обійстю, [124] - бо кожного, знаєте, кортіло подивитися, яке старощення справить стара Слижиха своїй дочці.

За столом сидить Калина зо своїми дружечками. Молодого посадили з братом та боярами коло неї; музики грають - було щось аж шість скрипників та два цимбалісти, усе вижницькі. [125] Дружечки співають, а я стою з Василем серед двора перед вікнами та тримаємо коні: він тримає коня пана-молодого, а я старшого дружби (ніби братового), бо в нас, знаєте, така вже установа, - але коні не ржуть вам, ні! Аж страшно якось слухати. Але не конче їх було й чути, бо парубки, що були в старощенні, не гримають вам з пістолет, ні! Одні з хати крізь вікна, а ми знов відси, знадвір'я, - аж гори відзиваються, таке [126] гримаємо! А музика в хаті не тужить, ні! - аж мороз іде тілом. А Василь позирає лиш крізь вікно на Калину та ані словечка аби вам до кого

---

[124] - В оселі, в садибі.

[125] - Вижниця - місто на Буковині, на кордоні з Галичиною.

[126] - Так сильно, так дуже, так багато.

заговорив, а сам то почервоніє, то побіліє, то аж почорніє.

Прийшли й панотець, сиві-сиві як молоко, а борода пони-
жче пояса.

- Веселитесь, діточки, - питають, ідучи попри нас, - весе-
лите?

- Благословіть, отче! - каже Василь, знявши кучму (бо в
нас, знаєте, ходять молодий і дружби в кучмах, не в креса-
ках), а сам так і сплакав.

- А чого ж бо ти, серце? - стали панотець голубити, а на-
решті додали жартом: - З веселими веселися - не журися!
Господь наш Ісус Христос сам так робив, так і ви, діточки:
веселіться, доки ще весело. Господь Бог недурно дав і вес-
ну, і молодість, і утіху, і скрипки, і пістолета нарешті - все
то Бог дав людям, не хто.

- Правда, панотче, що Бог! - утяв Василь, а сам так і пове-
селів. - Він дав чоловікові для його заходу і веселість, і ск-
рипку, і пістоля, лиш аби знав він, коли чим орудувати.

Може б, панотець були дечого, май, [127] сказали, бо
вони дуже любили з парубками бесідувати та їх правди Бо-
жої учити, але ніяк було, бо повибігали всі з хати, вхопили
панотця нашого любого на руки та понесли за стіл, - такий
се панотець в нас були. Тут приймалися зараз за діло: по-
молилися Богу, прочитали, що вже там треба було, заручи-
ли молодих, та й не цуралися з ними повечеряти; такі се в
нас панотчик не горделиві були - не так, як тоті нові пано-
тці, що лишень що зо семінарії повилазять, а тут уже й Бо-
га не хотять знати, не так, аби вони з нами, простими му-
жиками, жили.

Гості вечеряють, музики пригравають, дружечки приспі-
вають, стара Слижиха не пам'ятає з радіщ, що вже робить;
ми надворі в одно й одно так і гримаємо з пістолет, що аж
шиби в вікнах на дрібні кавалочки потріскали - так і дзво-

нять, сиплючись по камінню, - а Василь каже до мене:

- Тепер же, братчику мій сердешний, будуть зараз молодих виводити надвір гуляти. Скоро вийдуть - стрільмо ж два набої нараз, нехай буде братчикові мому да на славу!

- Та чого ж бо ти плачеш, Василю, уже сього вечора другий раз?

- З радіщ, Юрійку! Ти не знаєш, як я свого брата кохаю.

- Та чого тобі плакати? Але говори я, та не ладууй! [128] А тут староста, чути, вже й просить з-за стола.

Ладує Василь, ладує й я, як мали бесіду, але Василь, бачу, інак собі тоді ладував. От слухайте лиш. Ступає молодий через поріг, а тут їм таку вже дорогу підклали й устелили... Грим!! - раз і другий, Ілаш лиш повалився Калині у ноги, а Василь - мені: ні пари з уст, а кров так косицями [129] і грає - геть мені мою рантухову [130] сорочку оббризкала.

Молода зомліла. Брат імив Ілаша на руки, та лиш вдарився у стіну головою; а я знов пустив боржій коня - та до Василя: ні рушиться - куля пішла право крізь серце.

Я витяг йому боржій хустку з-за ременя, що йому сестра передала, та й заткав боржій рану. Чи віщувала, варе, [131] моя сестричка, як сю ширинку коциками [132] угорськими та леліточками [133] дорогими вишивала, до чого вона придасться? Не знаю. Я й раз питався, але вона мовчала та... в'яла. Як та квіточка без сонічка, в'яла любка моя, душечка моя, аж доки не зов'яла.

Калину понесли більше умерлу як живу в кліть. Дівки

---

[128] - Заряджай (нім. laden)

[129] - Квітками, закосичитися - заквітчатися.

[130] - З білого тонкого полотна.

[131] - Невже, дійсно (ром.).

[132] - Груба волічка.

[133] - Металічні бляшечки - жовтенькі або як срібло; їх нашивають на узорах на Буковині.

повтікали куди котра; панотець розважали тітку, кілько могли; а парубки зробили ноші з зеленої смеречини, зложили на ній обох братів та понесли в Довгополе.

Брат мій ішов цілу дорогу при ношах, а самий такий блідий, аж чорний. Я знов вів за ними коні - пана-молодого та братового, бо моїм та Василевим побігли два парубки наперед давати знати. Фай-ну потіху принесуть старій-старесенькій Хороцованисі! Лиш двох їх мала, як дві оці [134] в голові. Налагодила посаг, та тепер най лагодить на лаві.

Не рано вже було, як ми стали у Довгімполі. Ждав на нас уже увесь рід Ілашів; і мале, і велике, ба таки ціле Довгополе злягло, скоро почули, що сталося. А не плачів там, ні! Не голосіння, ні! Хіба каміння-не плакало, а решта всі.

Нарядив я з братом обох на лаві, головами докупи.

- Ото я тебе оженив, братчику мій, соколе мій! - аж крикнув брат, а сам як заплаче, як упаде на Ілаша, як його обійме, як стане цілувати! А він, сердешний, лежить собі, фудульний, як бувало, ані ворухнеться.

І я заплакав. Або, може, не плакати, мавши одним одного щирого товариша та й того скласти я лаві!? Не смійтеся, пани мої: наші прості груди жаль дужче дотикає, як ваші - панські. Ми серце ще не запечатали в калитці, ані віддали до шпаркаси: [135] як в його є, так і говоримо. Коли се не до ладу, то красно дуже вас прошу, не гнівайтесь...

На другий день приїхали комісари пороти. Господи, як кинеться стара мати!

- А неволя ж би вас утяла та укрила, солона та тяжка! Чи того я вам під ніж синів своїх годувала? Вон з хати, біси, або в вас сокирою загачу, як у псів, та й сама страчуся!

І на се як зарує, [136] як припаде до своїх синів, як стане

---

[134] - Нова форма двійні: двоє очей.

[135] - Щадничої каси (Sparkasse).

[136] - Заридає голосно.

цілувати! Господи милий, Господи праведний! Відки тото в матері тільки сліз тих береться, та тільки люби, та тільки жалю!?

Німці пошваркотіли, почичиркали [137] та й потеклися.

- Течіться, як та вода по камінню течеться! - клене стара:
- а над моїми синами не діждете збиткуватися.

Се діялося в суботу. А в неділеньку зранку й поховали: Ілаша - коло церкви, а мого Василька - за цвинтарем у куті. Що вже стара напросилася та намолила панотця, аби й його з братом укупі ховали, - не помагало.

- Най ваш син, - кажуть панотець, - уже на сім світі покуту приймає, - може, Господь його за тото на тім світі простить.

А знай, що Господь милосердний простив, бо така вже вам красна та ясна днинка була, як їх ховали! Тото лиш люди лихі, а Господь милосердний добрий: вий нам усім батько - погрозиться, а відтак обернеться і вже добрий.

Цілий тиждень стара Хороцованиха нас не пускала від себе.

- Най, - каже, - мені видиться, що мої сини при мені. - А сама як заголосить, як ударить сивою головою у стіну, то стіни аж заплачуть!

Але третьої неділі треба нам було конче їхати домів, бо неня вже щось три опади [138] переказували. От попрощалися та й доїхали, обдаровані усею зброєю товаришів наших нещасливих. Брат дістав з Ілаша, а я з Василя усе, усе до цятки. Та не до того нам було! На саму Пречисту Божу поховали сестричку, а з нею й шириньку, тоту крівавуву, що я нею Василеві груди затикав. Не хотів я їй дати, але як стала покойна просити:

---

[137] - Ономатопеїчні слова на німецьку мову; є ще в Федьковича слово: чварснути (Три як рідні брати).

[138] - Трьома паворотами.

- Братчику мій, любий мій! Та же я тобі вже не довго буду на цім світку доїдати, - дай мені тоту шириньку, дай, дай!

От і дав. Носила вонаїї на серденьку, аж до гробу взяла.

- Братчику! - каже вона мені на саму Пречисту раненько, - здойми-ко мене на твої ручки, але так здойми, як ти мого Васильчика здоймав.

От і здоймив, та - поклав уже мертву.

- Сестричко, сестриченько моя єдина! - сплакав я; - чи ж тобі не жаль твого братчика от-так сиротою на цьому світу лишати?...

Нічого не відповіла, усміхалася. Знай, побачила вже свого Васильчика...

1862 р.